

programról, és próbáljuk zöld és szociáldemokrata irányba elhúzni, akkor egyik oldalról nyilván elégedetlenek vagyunk, mert a mienk egy tisztán zöld és szociáldemokrata program lenne, kompromisszumok nélkül. De közben azért fontos eredményeket is el tudunk érni. A tárgyalások és egymás megismerése útján eljutunk egy olyan stádiumba, amikor már nem kérdés, hogy az egykulcsos adó rossz-e vagy jó, vagy, hogy a munkanélküli segélyt vissza kellene-e emelni a korábbi időtartamra. S végre mindannyian értjük, hogy a jóléti államot nem szabad lebontani, hanem az esélyteremtés és közszolgáltatások javítására kell tenni a hangsúlyt, mert enélkül nem lesz középosztály, és az ország tovább halad a fasizálódás irányába. S ezeket az alapvetéseket mégiscsak sikerült elfogadtatnunk.

A baloldal adós volt Magyarországon azzal, hogy a demokratikus közöséget és a részvétel lehetőségeit kiterjesztő gazdaság- és társadalompolitikák tapadjanak hozzá, és az inklúzió, a jogkiterjesztés, az esélyteremtés ideológiai és gyakorlati fogalmai jegyében tekinthessen magára. Részen idegenkedett az ideológiáktól, részen pedig folyamatosan felülkerekedett benne a modernizációs törekvés. A jobboldal antimodernista, nacionalista halandzsájával szemben azt mondták, hogy a mi feladatunk a felzárkózás, a piac megteremtése, az európai értékek érvényre juttatása, stb. Az eközben kialakult modernizáló, elitista attitűd azonban nem elég ahhoz, hogy érzelemmel is kötődni lehessen hozzá. Nem tudott a baloldal arról beszélni, hogy nem azért kell legyőzni Orbán Viktort, mert ő Orbán Viktor, hanem azért, mert a baloldal jövőképe jobb, igazabb, szebb, és az emberközpontú gazdaságpolitikára épített jövőkép közelebb áll a magyarok értékvilágához. Erre van szükség ahhoz, hogy az országot talpra lehessen állítani; a demokrácia megvédéséhez szükséges, hogy ez az ország szociális értelemben összetartó legyen, és ne széttartó; szükség van arra, hogy a középosztály alulról nyitott legyen, és ehhez megfelelő munkaerőpolitikát, közszolgáltatásokat, szociálpolitikát, egészségügyet rendeljünk. Ezek hosszú távú feladatok, amihez a nyelvezetet is meg kell teremteni, hogy legyen a baloldalnak érthető narratívája a rendszerváltásról, a nemzetéről, Kelet-Európáról, a világról, a globalizációról. Szükség van olyan kommunikációs felületekre, ahol a baloldal magáról baloldalként tud beszélni. Ez politikai és értelmiségi feladat is, amiket én nem tudok szétválasztani egymástól.

bozóki andrás

zöld utak

Ez a könyv azokról a fiatal politikusokról, aktivistákról és szakértőkről szól, akik életük egy pontján arra szövetkeztek, hogy megújítsák a magyar politikát. Akik abban hittek, hogy lehet más a politika. Aktívan részt vettek az LMP megalapításában és felfuttatásában, majd a párt önsorsrontó belső harcaiból kiábrándulva, 2013 elején mindannyian kiléptek az LMP-ből és megalakították a Párbeszéd Magyarországért (PM) nevű zöld-baloldali pártot, később pedig csatlakoztak az ellenzéki összefogáshoz.

Miért alakult ez így? Lehetett volna a történet más is? Petőcz György, az emlékeztető *Csak a narancs volt* című könyv⁴⁹ szerzője mostani kötetében Csillag Gábort, Dorosz Dávidot, Karácsony Gergelyt, Jávor Benedeket, Rauschenberger Pétert, Scheiring Gábort és Szabó Tímeát szólaltatja meg. Az ő elbeszéléseiken keresztül kiviláglik az LMP történetének egy lehetséges és autentikus értelmezése.

*

A főszereplők sok helyről jöttek, de csakhamar világossá vált számukra, hogy a párton belül hasonló értékrendet képviselnek és egy irányba haladnak. Volt, aki a globalizáció-kritikus baloldali mozgalmából indult el, mások a Védegyletből, a zöldpolitika különböző színtereiről, a nemzetközi emberi jogi szervezetekből, illetve a liberális politikai miliőből érkeztek. Mindannyian nyelveket beszélő, az átlagosnál jóval képzetesebb civil szakemberek voltak már akkor is mielőtt a politizálásra adták a fejüket. Nem azért lettek politikusok, mert más területen nem volt alkalmuk kifejteni képességeiket, hanem azért, hogy tudásukat a morálisan korhadtnak ítélt magyar politika megújításának szenteljék. Azzal az elvárással léptek be az LMP-be, hogy a politikára nem vetülhet a korrupció árnya.

Ha az LMP eredetét keressük, messzire kell visszanyúlunk.⁵⁰ A mozgalom kialakulása nem érthető meg az 1990-es és a kétezres évek sokszínű

49 Petőcz György: *Csak a narancs volt*. Budapest: Irodalom Kft., 2001.

50 Vö. Tóth András: „Lehet más a politika: kísérlet a politikai tér újraalkotására” in Krasztev Péter és Jon Van Til (szerk.), *Tarka ellenállás: kézikönyv rebelliseknek és békéseknak*. Budapest: Napvilág, 2013. 179–233.

civil szcénájának legalább érintőleges ismerete nélkül. Ebben a szcénában benne volt az egykori Duna Kör, ahol jelentős közéleti szereplők fordultak meg (Balassa Péter, Karátson Gábor, Lányi András, Sólyom László, Vargha János), benne volt a korai Fidesz zöld ága (Illés Zoltán, Medgyesy Balázs), és a Fideszből 1993-ban távozó, az alternatív kulturális értékekre nyitott liberálisok (Fodor Gábor, Molnár Péter) hatása. Számos áttételen keresztül ugyancsak hatott az induló pártra az 1980-as és 90-es évek fordulóján létezett sokszínű baloldali miliő, az ifjúsocialisták, bázisdemokraták és anarchisták szemlélete. Ugyancsak komolyan formálta a politikai csoportosulás arculatát az emberi jogi civil alapítványok tevékenysége (TASZ, Helsinki Bizottság). Benne volt még a Droppa György vezette Zöld Alternatíva elnevezésű, sikertelen párt hatása, amellyel szembefordulva a Zöld Fiatalok (Csillag Gábor, Kerényi Szabina) és a Zöld Akadémia tagjai (Krasztev Péter, Teszler István, Zágoni Miklós) egyre inkább új irányba kezdtek tájékozódni az ezredfordulón.

Ezek az évek nemzetközileg is fordulatot hoztak a politikában. Az akkor már több évtizede rögzült neoliberális gazdaságpolitikai tézisek megkérdőjeleződtek, és az 1999-es Seattle-i tüntetés után világszerte felerősödtek a globalizáció-kritikus mozgalmak. A világ vezető hatalmainak éves találkozóit vehemens tüntetések kísérték, és az új mozgalmak egyre nagyobb nyomás alá helyezték a Világbankot és az IMF-et, hogy változtassanak gazdaságfelfogásukon és finanszírozási gyakorlatukon.⁵¹ Az 1980-as években még domináns Kelet-Nyugat politikai szembeállítást lassan felváltotta az Észak és Dél között húzódo gazdasági és szociális szakadék problémája. A globális igazságosságért küzdő nemzetközi mozgalmak elődeiknél jóval nagyobb figyelmet fordítottak a társadalmi párbeszédre és a közvetlen demokráciára. A nemzetközi döntéshozó szervezeteknél folytatott korábbi lobbizásos taktikát fokozatosan felváltotta az erőszakmentes, összehangolt, direkt akció. Megalakult a Szociális Fórum és annak globális hálózata, amely különösen Latin-Amerikában és Európában vált erőssé.⁵² Új erőre kapott a Greenpeace és francia kezdeményezésre létrejött az Attac. Úgy tűnt, hogy az ezredforduló visszatérést hoz az újbaloldali, zöld,

51 A mozgalmak gazdasági nézeteire hatással volt például a Nobel-díjas Joseph E. Stiglitz kritikai munkássága, aki felhívta a figyelmet az egyoldalú globalizáció veszélyeire. Vö. *Joseph Stiglitz and the World Bank: The Rebel Within. Selected Speeches of Joseph Stiglitz with a commentary by Ha-Joon Chang*. London: Anthem Press, 2001.; *Joseph Stiglitz: Globalization and Its Discontents*. London: Allen Lane, 2002.

52 A World Social Forum a davosi Világgaazdasági Fórum ellenpárjaként jött létre, amely nemcsak gazdasági, hanem szociális kérdéseket is megvitatott, és nem csupán a gazdagabb északi, hanem a szegényebb déli országok nézőpontjából.

bázisdemokrata értékvilághoz. E folyamatot átmenetileg megakasztotta a New York-i World Trade Center elleni, 2001 szeptemberében végrehajtott terrortámadás, és az arra adott, háborúhoz vezető neokonzervatív válasz. A szociális igazságosságért küzdő mozgalmak többnyire elítélték George W. Bush amerikai elnök „háború a terror ellen” politikáját. A felmerülő új törésvonalak ellenére a kétezres évek első felében erőteljesen növekedett a civil mozgalmak száma és akcióik intenzitása.

Mindez Magyarországtól szellemi értelemben távol történt, s a hivatalos magyar politika alig rezonált ezekre a változásokra. A kormány a NATO-hoz igazodott, illetve ha a szövetségesek között is vitára került sor – mint az amerikaiak és a franciák között – akkor többnyire az erősebb felet támogatta. A globalizáció-kritikus mozgalmak hatása azonban így is beszivárgott, megalakult nálunk is az ATTAC. Ezt a baloldali szcénát is formálta szellemi munkásságával Tamás Gáspár Miklós,⁵³ Szalai Erzsébet,⁵⁴ és más értelmiségiek,⁵⁵ ennek környekéről indult Scheiring Gábor és néhány társa. Egyre többen figyeltek fel a globális igazságossági mozgalmak fő üzenetére: *Another world is possible* (lehet más a világ).⁵⁶ Innen már csak egy lépés volt annak kimondása, hogy lehet más a politika. Ez a megfogalmazás a magyar közéletben először Sólyom László elnöki kampányában hangzott el 2005 tavaszán.

E ponton kell szólni az LMP előtörténetében legfontosabb szerepet játszó civil szervezetről, a Védegyletről.⁵⁷ A Védegylet 2000-ben alakult, kulcsfigurája Lányi András író, filmrendező és tanár volt, aki korábban a Duna Körben tevékenykedett, a *Liget* c. folyóiratot szerkesztette, és 1993-ig

53 Tamás Gáspár Miklós számos baloldali szellemiségű tanulmánya és „filozófiai fejtegetésekkel átszőtt publicisztikája” (Kis János) e körökben állandó hivatkozási alappá vált. TGM 2002 után az ATTAC Magyarország alelnöke volt, majd 2009-ben belépett a Zöld Baloldal nevű pártba – az egykor Droppa György vezette Zöld Alternatíva, majd Zöld Demokraták utódpártjába – amelynek 2009-ben európai parlamenti képviselőjelöltje volt, 2010-ben pedig elnöke lett. A parlamenten kívüli protesztpárt azonban nem tudott komolyabb hatást elérni.

54 A Szalai Erzsébet által szervezett baloldali vitakört többen is látogatták, munkássága pedig érzékelhető szellemi hatást gyakorolt a fiatalokra. Lásd: Szalai Erzsébet: *Baloldal – új kihívások előtt*. Budapest: Aula 2003.; Szalai Erzsébet: *Az újkapitalizmus és ami utána jöhet...* Budapest: Új Mandátum, 2006.

55 Például Adamik Mária, Bíró András, Böröcz József, Hegyi Gyula, Kiss Viktor, Krausz Tamás és mások.

56 Ez volt a Porto Alegreben 2001-ben rendezett World Social Forum szlogenje. Lásd még: Susan George: *Another World Is Possible If...* London: Verso, 2004. A globális igazságossági mozgalmakról bővebben lásd: Donatella della Porta (szerk.), *The Global Justice Movement: A Cross-National and Transnational Perspective*. Boulder: Paradigm Publishers, 2007.

57 A Védegylet elnevezés tudatos utalás volt az 1844-ben létrehozott, reformkori iparvédelmi szervezetre, amelynek tagjai azt vállalták, hogy csak hazai termékeket fogyasztanak.

a Fidesz kultúrpolitikai tanácsadójaként dolgozott Molnár Péter mellett. A kilencvenes évek végére már halódó Duna Kör átmenetileg Horn Gyula miniszterelnök galvanizálta életre 1998 elején, amikor újra akarta kezdeni a nagymarosi gát építését. A gátépítés ellen rendezett Duna Charta-tüntetésen találtak ismét egymásra az 1994-ben egymástól elszakadt liberális és konzervatív környezetvédők veteránjai. A Védegylet két évvel későbbi megalakítása azért is volt jelentős, mert ebben a szervezetben jelent meg először – az LMP történetében később sokat vitatott – értékszintézis igénye. A Védegylet a zöld értékek alapján kívánta szintetizálni a liberális és konzervatív eszméket, és elsőként szállt síkra a jövő nemzedékek jogai mellett. Befogadó jellege ellenére a szervezet kezdetben még nem bizonyult elég nyitottnak a baloldali globalizáció-kritika érveire, ami átmeneti feszültségeket okozott a Védegylet és a Zöld Akadémia tagjai között. Később azonban ez a probléma feloldódott. A Védegylet sikeres tüntetés-sorozatot szervezett a Zengőre tervezett NATO-lokátorállomás megépítése ellen,⁵⁸ majd 2006 novemberében látványos demonstrációt tartott a magyar politika végletes polarizációjával szemben.⁵⁹ A Védegyletben talált egymásra az LMP megalapításában később döntő szerepet játszó négy fiatal ember: Jávor Benedek ökológus, Rauschenberger Péter filozófus, Schiffer András jogász és Vay Márton tanár. De rajtuk és Lányi Andráson kívül itt kell említeni Védegylet egyik szóvivőjét Boda Zsolt politológust,⁶⁰ az Attacból a Védegyletbe „átigazoló” Scheiring Gábort, Csonka András főtitkárt,⁶¹ valamint Hunyadi Réka, Sükösd Miklós és Vida Viktor nevét. A Védegylet égisze alatt készítette el Sólyom László és Nagy Boldizsár a jövő nemzedékek országgyűlési biztosáról szóló jogi tervezetet.

A Védegylet fennállásának legnagyobb politikai sikerét 2005-ben érte el, amikor a általa támogatott jelöltet, Sólyom László korábbi alkotmánybíró, az Ellenzéki Kerekasztal és a Duna Kör egykori tagját választották köztársasági elnökké. Sólyom személye Schiffer András javaslatára került előtérbe és a Védegylet szempontjából telitalálatnak bizonyult, hiszen a jelölt egyaránt elfogadható volt a konzervatívok és a liberálisok számára.

58 Erről lásd: Vay Márton (szerk.), *Zengő – ökológiai, politikai és társadalmi mozgalmak a Zengő-konfliktusban*. Budapest: Védegylet, 2005.

59 Védegylet: 12 pont a kettészakadt nyilvánosságnak. 2006. november 2. http://www.vedegylet.hu/index.php?page=news&news_id=533

60 Boda Zsolt szakmai tevékenysége is hatással volt a kibontakozó magyarországi zöld mozgalomra. Lásd ehhez: Boda Zsolt: *Globális ökológia*. Budapest: Helikon 2004.; Scheiring Gábor és Boda Zsolt szerk.: *Gazdálkodj okosan! A privatizáció és a közszolgáltatások politikája*. Budapest: Új Mandátum, 2008.

61 Csonka András: „Védegylet” *Ökotáj*, 31-32. sz. 2003. 146–150.

A szavazás igazi pikantériájaként a parlamentben egy pillanatra ismét összeállt a „Duna Körös koalíció”. Sólyomot ugyanis a Fidesz az SZDSZ-frakció döntő többségének tudatos távolmaradása mellett választották elnökké Szili Katalin házelnökkel, a Horn-kormány volt környezetvédelmi államtitkárával szemben – miközben hivatalosan az MSZP-SZDSZ koalíció volt kormányon. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök kezdetben kimondottan örült Sólyom megválasztásának, mert így két legyet ütött egy csapásra: egyrészt megszabadulhatott párton belüli vetélytársától, az MSZP jelöltjeként a választást elbukó Szili Katalintól; másrészt pedig átvehette a tényleges irányítást a meggyengült MSZP felett. Ezek a változások nagy hatást gyakoroltak a következő két év magyar politikájára.

*

Először is – bár nem ez a legfontosabb – a Sólyom-kampány váratlan sikere arra ösztönözte Lányi Andrást, hogy élőlánc néven maga is pártot alapítson, abban a reményben, hogy parlamenti képviselőt adhat a zöldpolitikának.⁶² A pártalapítás azonban koordinálatlan módon történt, Lányi nem egyeztetett előtte a Védegylet fiatalabb vezetőivel, így utóbbiak – elhamarkodottnak ítéelve az akciót – nem csatlakoztak hozzá. Lányi pártja már a kopogtatócédula-gyűjtésnél elbukott a 2006-os választásokon, így a zöldpolitika megújítása a Védegylet ifjabb generációjára maradt.

Másrészt, az elnökválasztás révén pártja feletti dominanciáját megerősítő Gyurcsány képes volt megfordítani az addigi trendet, és erős kampánnyal 2006 áprilisában győzni tudott az Orbán vezette Fidesz fölött. Hivatalban lévő, kormányzó párt ekkor nyert először választást a rendszerváltás óta. A magyar politikára addig jellemző négyévenkénti kormányváltás hullámmása megszakadt. Tény, hogy az ígéretési versenyt a Fidesz nyerte, de ebben az MSZP sem maradt le sokkal mögötte. A választások után azonban a győztes kormányfőnek olyan költségvetési hiánnyal kellett szembenéznie, amilyenre maga sem számított. Második ciklusára készülve, egyszerre akarta megerősíteni pártja feletti kontrollját és elfogadtatni párttársaival a következő időszak elkerülhetetlen megszo-

62 Lányi politikai szerepéről bővebben lásd: Lányi András: „Zöldek, ökológia, pártalapítás” *Népszabadság*, 2005. november 23.; Lányi András: *Porcelán az elefántböltben*. Budapest: Heti Válasz Kiadó, 2009.; Tóth András: „Lehet más a politika: kísérlet a politikai tér újraalkotására” in Krasztev Péter és Jon Van Til (szerk.), *Tarka ellenállás: kézikönyv rebeliseknek és békéseknak*. Budapest: Napvilág, 2013. 179–233.

rítási politikáját. E terhekkel azonban az MSZP nem minden képviselője akart együtt élni és néhányan kiszivárogtatták a miniszterelnök zárt körben elmondott, politikailag tarthatatlan őszödi beszédét. A beszéd 2006. szeptemberi nyilvánosságra kerülése olajat öntött a tűzre, mert morálisán is hiteltelenítette az addig csak megszorító intézkedései okán népszerűségét veszítő miniszterelnököt. Budapest utcáin zavargások törtek ki, a közszolgálati televízió székházát megostromolták, a Parlament előtt hetekig folyamatosan tüntettek, illetve hallgatták az ellenzéki Fidesz vezetőinek a tüntetőkhez intézett bátorító szavait.

Sólyom László köztársasági elnök a kialakult helyzetet morális válságnak nevezte és alig burkolt módon távozásra szólította fel a miniszterelnököt. Gyurcsány konstruktív bizalmatlansági indítványt kért önmaga ellen, amellyel elérte, hogy a parlamenti többség felsorakozott mögötte, ám a közben lezajlott önkormányzati választásokon a Fidesz lavinaszerű győzelmet aratott. Ezt követték az október 23-i tüntetések, amelyeket a korábban erőtlen rendőrség ezúttal brutálisan tört le. 2006 őszére az országban szélsőséges politikai helyzet alakult ki,⁶³ amely csak lassan csillapodott a következő hónapokban.

A Védegylet már 2006. szeptember végén kiadott nyilatkozatában távozásra szólította fel a miniszterelnököt. A nyilatkozat szerzői így fogalmaztak:

„Ön nem viselkedett demokrataként. Az Ön magatartása a demokrácia értelmét, erkölcsi igazolhatóságát tette kétségessé. Ön kiskorúnak tekintett minket, ennek az országnak az állampolgárait. Ön azt gondolta, tudja a megoldást ennek az országnak a bajaira, s azt vélelmezte, hogy emiatt joga van megfosztani minket a közösségi önrendelkezéstől. Ha ugyanis a hatalom eltitkolja az állampolgárok elől azokat az információkat, amelynek alapján meg tudnánk ítélni a teljesítményét, ha valaki úgy nyer választást, hogy nem mondja el őszintén, hogy megítélése szerint mit kell tenni, azzal megfoszt minket a hatalomgyakorlásról való tárgyszerű ítéletalkotás és a közös sorsunkról való felelős döntés lehetőségétől. Márpedig erre szolgál a demokrácia, s ezért magasabb rendű például a felvilágosult abszolutizmusnál. Abból indulunk ki, hogy ebben Ön is hisz, hiszen egy időben sokat hivatkozott a köztársaság eszméjére. Ha így van, be

kell látnia, hogy hibázott. A demokrácia értelme ellen vétett. Ezért kell mennie, Miniszterelnök Úr.”⁶⁴

Mai szemmel a szöveg olyan demokratikus korszakot idéz, amikor egy civil szervezet a jelentős társadalmi visszhang reményében szólíthatta föl a kormányfőt lemondásra. A miniszterelnök nem távozott ugyan, de 2006 ősze megteremtette a majdani párttá alakulás lelki-érzelmi kondícióit a Védegylet tagjai számára. Ez adta a kellő motivációt a politikai cselekvéshez. Az országot megérintő „hideg polgárháború” légköre – melynek fenntartása az akkor ellenzéki Fidesz érdekében állt – volt az imprinting pillanata.⁶⁵ A Védegyletben szocializálódott fiatal zöldek olyan új pártot akartak alapítani, amely elkötelezett a demokratikus politikai részvétellel mellett, meg akarja haladni a gyűlölködés kultúráját, túl akar lépni a technokrata elitizmus és nacionalista populizmus hamis dichotómiáján, és új, ökopolitikai krédóval rendelkezik.

*

Új párt létrehozása azonban nem tűnt könnyűnek a kétezres évek kartellpárti demokráciájában. Ráadásul a különböző zöld formációk a rendszer-váltás óta folyamatosan kudarcot vallottak, semmilyen értékelhető eredményt nem értek el a választásokon. Droppa György Zöld Demokraták nevű pártja 2002-ben csatlakozott a Kupa Mihály vezette Centrum Párt-hoz, így csekély mértékben részese lehetett annak 3.9 százalékos eredményében. Ez azonban a parlamentbe kerüléshez nem volt elég. Ennek fényében ma már látnokinak tűnnek Jávör Benedek 2003 nyarán publikált cikkének gondolatai:

„Középtávon, öt-hat éves távlatban lehetségesnek látom egy zöld párt megszületését, bár eleinte az is inkább az európai parlamenti választásokon érhet el eredményeket, ahol a vad belpolitikai konfliktusok kisebb jelentőségűvé válnak, és a választópolgárok hajlamosabbak a két nagy csoportosuláson kívül eső, alternatív politikai alakulatok támogatására. A halálos rezesz, amellyel a Fidesz-MSZP páros a magyar politikai szférát elzárja bármiféle külső politikai erő kihívása elől, az EP-választásokon talán kevésbé működik. (...) Lehetséges, hogy a csatlakozást követő második (2009-es)

63 A 2006. őszi helyzetnek később különböző narratívái láttak napvilágot, amelyekre ebben az írásban nem térhetek ki. Az ide vonatkozó irodalomból csak a későbbi LMP identitása szempontjából releváns három írásra utalok: Rauschenberger Péter: „Gáz és könny” *Élet és irodalom*, 2006. november 3.; Rauschenberger Péter: „Mi van veled, demokrácia?” *Élet és irodalom*, 2007. július 6.; Schiffer András: „Utószó” in Bodoky Tamás: *Túlkapások*. Budapest: Elektromédia Kft. 2008. 120–123.

64 Ez a paradox helyzet teszi ellentmondássá a Fidesz és az LMP viszonyát. Az LMP sok szempontból egyetértett a Fidesszel 2006 őszének negatív megítélésében. Ám a Fidesz tartósítani akarta a hideg polgárháború állapotát, az akkori Védegylet (és a későbbi LMP) pedig szakítani kívánt vele.

65 Jávör Benedek: „Zöldek a sásfészekben: az ökológiai mozgalom politikai képviseléről” *Magyar Narancs*, 2003. július 3.

EP-választások során egy hosszú távon is életképes hazai ökopolitikai szervezet szárnypróbálgatásának lehetünk majd szemtanúi.”⁶⁶

Ekkor már rég elmúltak a rendszerváltó idők, amikor hetek alatt új pártot lehetett szervezni a semmiből. A pártalapításhoz nem volt elég a diffúz politikai elégedetlenség és a morális fölháborodás. A szervezők már 2003 táján is rendszeresen találkoztak Szimpla-kertben, innen jött a belső elektronikus levelezőlista későbbi elnevezése, a Szimpla-kör. Az a diskurzus – néhány évi szünet után – 2007 elején éledt újjá. Jávor és Schiffer pontosan fel akarta vázolni a végigjárandó utat. Hosszú beszélgetések kezdődtek. 2007 nyarára érett meg bennük az elképzelés egy új ökopárt elindítására. Csillag, Jávor, Rauschenberger, Schiffer és Vay Márton mellett ekkor jelent meg az előkészítők között Schmuck Erzsébet, aki egyúttal a Magyar Természetvédők Szövetségének elnökeként tevékenykedett.⁶⁷ Az alapítók nem akartak meggondolatlanul előre rohanni, hiszen szemük előtt lebegett Lányi András vezette Élőlánc másfél évvel korábbi kudarca.

A pártalapítás elhatározására egy búbánatvölgyi panzióban került sor a 2007. szeptember 21–23. között tartott találkozón. A rendezvényre tizenheten kaptak meghívást, de végül tizenöt fő volt jelen, név szerint Ámon Ada, Csáki Roland, Csillag Gábor, Jávor Benedek, Lázár Linda, Móra Vera, Rauschenberger Péter, Sallai R. Benedek, Scheiring Gábor, Schiffer András, Schmuck Erzsébet, Sükösd Miklós, Szombati Kristóf, Vay Márton és Bozóki András. A résztvevők két és fél napon át üléseztek: megvitatták a leendő párt eszmei profilját és a politikai lehetőségeket. Komoly vita zajlott arról, hogy a leendő zöld párt kifejezetten baloldali legyen-e, vagy inkább a liberális, szocialista és konzervatív értékek szintézisére törekedjék. Paradox módon a korábban inkább liberálisként ismert Rauschenberger Péter támogatta az első álláspontot, míg a baloldaliként számon tartott Schiffer András az utóbbit. A vita végén az értékszintézis gondolata kapott több-

⁶⁶ Schmuck Erzsébet már a kilencvenes évek óta részt vett a természetvédő szervezetek munkájában és kapcsolatban állt Szili Katalinnal, 2002 júniusától az EU integrációs kérdésekért és környezetpolitikáért felelős helyettes államtitkár posztját töltötte be a Kórodi Mária által vezetett Környezetvédelmi Minisztériumban. 2008–2010 között Szili felkérésére a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács titkára lett. Ezt követően, 2012-ben az LMP választmányi titkáráként működött, egyúttal az LMP pártalapítványának, az Ökopolisz Alapítványnak lett a társelnöke Róna Péter mellett.

⁶⁷ Mint például Adamik Mária, Bajomi Iván, Boda Zsolt, Bodoky Tamás, Bodorkós Barbara, Elek István, Érsek-Obádovics Nándor, Ertsey Katalin, Farkas Eszter, Fidrich Róbert, Hajdú Mária, Hámori Hanna, Heltai László, Heiszler Ákos, Hunyadi Bulcsú, Ivády Gábor, Kaufer Virág, Koritár Henriett, Kóczé Angéla, Lang András, Menyhárt Jenő, Misetics Bálint, Németh Vladimir, Pinczés Bálint, Priksz Gábor, Sarlós Gábor, Scharle Ágota, Somfai Ágnes, Szabó Rebeka, Szilágyi László, Tordai Bence, Vágó Gábor, Váradi Balázs és Várady Tibor

séget, tehát az az elgondolás, hogy az új pártnak nyitottnak kell lennie a legkülönbözőbb demokratikus álláspontokra, mert a zöld identitás égisze alatt ezek a nézetek integrálhatók.

De ezzel párhuzamosan kaptak hangsúlyt azok az alapelvek is, amelyek a későbbi LMP alapító nyilatkozatában megfogalmazódtak: a társadalmi igazságosság, a környezeti fenntarthatóság és a részvételi demokrácia elvei. Mivel ezek az elvek eszmetörténetileg inkább a politikai baloldalhoz köthetők, később feszültség keletkezett az értékszintézis deklarált igénye és a baloldali jellegű alapelvek között. Az LMP későbbi története során e feszültséget többen, többféleképpen próbálták feloldani. Voltak, akik a párt nyitottságát hajlamosak voltak inkább taktikai megfontolásnak tekinteni a baloldali jellegű alapelvek elsőbbségéhez képest. Velük szemben az értékszintézis hívei komolyan hittek a liberális, konzervatív és baloldali értékek integrálhatóságában, és e feladathoz képest másodlagosnak tekintették az alapelvek baloldali irányultságát. Mindez már előre vetítette, hogy a politikai identitás kérdése sokáig témát ad majd az LMP tagjainak.

De a találkozó nemcsak emiatt volt fontos, hanem azért is, mert a magyar párttörténetben szinte páratlan módon, hároméves „útiterv” készült. A Schiffer András és Vay Márton által előterjesztett, rendkívül részletes útiterv már ekkor 2008 októberére időzítette a párt megalakításának bejelentését, célként megjelölve a 2009-es EP-választásokat, és az azt követő 2010-es országgyűlési választást. E célok elérése érdekében a résztvevők nyolc munkacsoport felállítását határozták el, amelyeknek szintén saját, időarányos szakaszokra lebontott útitervvvel kellett rendelkezniük. Ennek nyomán jött létre a következő hónapban 1. a programalkotó, 2. az útiterv megvalósulását monitorozó, 3. a szervezetfejlesztő, 4. a hálózatépítő, 5. a kommunikációs, 6. a forrásteremtő 7. a nemzetközi kapcsolatokkal, és végül 8. a politikai marketinggel foglalkozó munkacsoport.

Az útiterv „kijárat” időpontokat is megállapított, amikor a résztvevőknek újra dönteniük kellett arról, hogy érdemes-e a folytatni a munkájukat. Az egyik kitűzött *exit point* 2008. január 31., a másik pedig június 30. volt. Ezek az időpontok nem voltak formálisak, a szereplők később valóban vizsgáztak az alapkérdésekre és mindkét esetben a pártépítés folytatása mellett döntöttek.

A 2007. szeptemberi elhatározást tettek követték, megindult a hálózatépítés, a szervezetfejlesztés és a stratégiaalkotás. Közel egy évvel később – 2008 augusztusára – az induló 15-höz képest már közel 250 név szerepelt a listán, de a párttá alakulás szándéka még ekkor sem hangzott el a nyil-

vánosság előtt. Ezen a bő listán már szerepeltek azok a nevek, akik közül később többen meghatározó szereplőkké léptek elő.⁶⁸

A szervezetépítés során feltárult a hazai zöld civil szcéna egésze. A tagok egy kisebb része korábbi civil szervezeti háttér nélkül szállt be, mások mögött azonban komoly zöld aktivitás és szervezeti tapasztalat állt. Olyan szervezetek és mozgalmak adtak tagokat a későbbi LMP-nek, mint például a Bocs Alapítvány, Critical Mass, a Csalán Egyesület, a Csemete, a Dráva Szövetség, az E-misszió, az Energia Klub, Az Életfa, a Greenpeace, a Gate Zöld Klub, a Gömöri Tájvédelmi Egyesület, a hajdúböszörményi, miskolci és pécsi Zöld Kör, a Holocén, a Humusz, a Körlánc, a Kötháló, a Levegő Munkacsoport, a Magosfa, a Misina Egyesület, az Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ), a Nimfea, az Ökotárs, a Reflex, a Védegylet, a World Wildlife Fund (WWF), a Zengő Koalíció, a Zöld Akció és több más hasonló, környezetvédő kezdeményezés.

Jelentkezők jöttek a fővárosból, vidéki városokból és kisebb településekről, de ez a sokszínűség a mozgalmi „hőskorban” még a legkevésbé sem okozott politikai problémát. Mivel a kialakuló tagság sokszínűségének demonstrálására itt nincs módom, mindössze néhány mondatot idézek három LMP-s életrajzból, amelyek szerzői 2008 és 2013 között az LMP jellegzetes alakjai voltak. Az első idézet egy fiatal férfitől származik:

„Zala megye szélén, az Őrség kapujában egy régi vízimalomban nőtem fel a Zala mellett, egy nagy vegetáriánus család harmadik gyermekeként. 3 éves voltam, mikor apám Tolsztojt olvasott fel, később Gandhi lett a kedvenc. Már az általánosban próbáltam képviselni a tanult elveket, aminek az eredménye az lett, hogy mindig jól elverték. Hat év művészkedés (művészeti gimnázium) után Zalából Pécs városba mentem, ahol a Tudomám(!) egyetem földrajz szakán, környezetvédelem specializáción végeztem, tanultam szociológiát, környezettant, áthallgattam ide-oda, szóval kerestem az utam. A zöld mozgalom szerves tagja 2002 óta vagyok, 2004-től keményebb akciókban is részt vettem (Zengő, GMO, atom, stb), nemzetközi konferenciákon, tüntetéseken, táborokban képviseltem hazánk üde zöld gondolkodóját. 2005 februárjában pár barátommal megalakítottuk a Lehet Más a Világ! Aktivista Klubot, mely az aktivista-biciklis-zengővédős fiatalokat volt hivatott helyben összeszervezni, egyébként nem kis sikerrel. Ekkor már (természetesen barátaimmal közösen) bringás felvonulást szerveztem, Globál Projekt filmklubot csináltam, előadásokat tartottam és tartattam energiakérdésben, ökolábnymot számoltam évekig, hajléktalanokért tevékenyked-

tem. Dolgoztam, mint környezeti tanácsadó, részt veszek kistérségi, régiós, és országos szinten a területfejlesztési döntéshozatali folyamatokban, mint civil delegált, örkutya. Lassan két éve képviselem a magyarországi természetvédő civil szervezetek véleményét az Országos Területfejlesztési Tanácsban, valamint az Országos Területfejlesztési Civil Egyeztető Fórumban. Mindeközben az almásházi családi keramikus-műhelyünkben tevékenykedem, gyerektáborokat, alkotótáborokat szervezek, alkotással föloldva a sok-sok diszharmoniót, amit a világban tapasztalok.”⁶⁹

A másik idézet egy fiatal nőtől származik, aki 2010–13 között az LMP parlamenti képviselője volt:

„Az ösztöndíjas növényökológia PhD-képzésben való részvételem alatt 3 évig tanítottam biológus hallgatókat növényrendszertanra, ami életre szóló tanulságokkal szolgált. Az ösztöndíj lejárta után visszatértem az ökológiai és Botanikai Kutató Intézetbe, ahol munkám során számos pályázat írásában és teljesítésében vettem részt, továbbá szerveztem konferenciát, tartottam előadásokat hazai és nemzetközi konferenciákon és dolgoztam 3 hónapig egy csehországi egyetemen. A látókörom szélesítésében sokat jelentett a részvétel egy, a Borsodi Mezőség öt kis Tisza-menti falujában, szociológusokkal és közgazdászokkal közösen végzett kutatásban az emberek és az őket körülvevő táj kapcsolatáról.”⁷⁰

De kivételképpen akadt olyan szereplő is, aki politikai pályafutását az egykori Fideszben kezdte, majd hosszú időre visszatért a civil szférába, s akit csak az LMP megalakulása tudott újra megszólítani. Ertsey Katalin – mert róla van szó – egy cikkében így írt erről:

„1988 áprilisa és 1990 áprilisa között született meg egy párt, amelyben sokan maradéktalanul és tevékenyen éltük át a rendszerváltás örömét, és az ebből máig megmaradt jó érzés az ok, amiért nem támad köztünk fel a Kádár-nosztalgia az elmúlt két évtized siralmas politikai teljesítménye látán sem. Jómagam életem két legsűrűbb és talán legszebb éve után, az első szabad választások lezárultával megnyugodva tértem vissza valódi hivatásomhoz, a civil társadalomhoz, gondolván, majd teszik a fiúk a dolgukat. De a fiúk három év múlva összevesztek, és [Fodor] Gábor az SZDSZ-be távozott, [Orbán] Viktor pedig átalakította a kezdetben radikális, liberális és alternatív Fideszt egy mérsékelt, konzervatív és mainstream párttá. Addig nem gondoltam arra, hogy lehet másodszor is elárulni. De a következő jó néhány évben egyre világosabbá vált: szép lassan bizony (...)

68 Részlet Mező János Bálint az LMP tagjai számára írt bemutatkozásából (2009)

69 Részlet Szabó Rebeka az LMP tagjai számára írt bemutatkozásából (2009)
70 Ertsey Katalin: „Hányszor lehet elárulni?” *Népszabadság*, 2010. február 15.

politikai otthon nélkül maradtam, egészen a Lehet Más a Politika felbukkanásáig.”⁷¹

A szervezők 2008 elején úgy döntöttek, hogy egyetemi közegben szervezett, tematikus előadásokkal próbálják bővíteni az érdeklődők körét. Létrehozták az Ökopolitikai Műhely Alapítványt, amely 2008 tavaszán előadás- és vitasorozatot tartott a budapesti egyetemeken. A nagy hallgatói érdeklődéssel kísért rendezvényeken mások mellett Boda Zsolt, Csizmadia Ervin, Elek István, Karácsony Gergely, Lánczi András, Majtényi László, Sükösd Miklós, Szalai Erzsébet, Szilágyi Ákos, Tamás Gáspár Miklós, Ürge-Vorsatz Diána, Závecz Tibor és e sorok írója szólalt fel. Az ELTE-n és a Corvinus Egyetemen tartott rendezvények hozzájárultak ahhoz, hogy a mozgalom alapbázisa növekedésnek induljon.

A lista folyamatosan bővült, de a bővülés nem volt látványos. Eleinte csak a már bennlévők ajánlhattak új neveket, mert nem volt cél a szervezet gyors felduzzasztása.⁷² Ebben az időben a szervezők háromszintű tagságot képzeltek el. Valódi tagságot azoknak gondoltak adni, akik a leendő párt tagjaiként részt akartak venni a döntéshozatalban. A zöldek nem tömegpártot szerveztek, így a tagság elnyerése csak alapos felvételi eljárás útján történhetett. Másrészt pártoló tagságot kívántak létrehozni azok számára, akik nem akartak a majdani párt tagjai lenni, de valamilyen tevékenységgel azért hozzá kívántak járulni a működéséhez: akik a helyi szervezést segítették, népszerűsítették a mozgalmat, vagy szakmai támogatást nyújtottak a program véglegesítéséhez. Végül a szervezők a külső körben azokat tartották számon, akik az fentiek egyikét sem vállalták, de szívesen adtak pénzbeli támogatást, esetleg megadták elérhetőségüket és kaphatók voltak ajánlócédulák gyűjtésére. A leendő LMP szervezetépítését a fontolva haladás és a tagság integrálásának szándéka jellemezte.

A szervezők egyetértettek abban, hogy pártpolitikust és országgyűlési képviselőt nem akarnak látni az új mozgalomban. Ennek ellenére, közös döntés alapján, Schiffer András több kísérletet tett Fodor Gábor (SZDSZ) és Illés Zoltán (Fidesz) megnyerésére. Erőfeszítéseit azonban nem koronázta siker.⁷³ Később, az LMP megalakulása után, Lányi András Élőlánc nevű pártjával is felvették a kapcsolatot, de nem annyira az együttműködés, mint inkább a „békés egymás mellett élés” elősegítése érdekében.

71 Ekkor már tartani lehetett attól, hogy egy külső csoport gyors beáramlása eredeti céljától eltérítheti a zöld szerveződést.

72 Fodor Gábor 2008 májusáig környezetvédelmi miniszter volt, utána az SZDSZ elnöke lett. Illés Zoltán akkoriban a terézvárosi önkormányzat munkájában vett részt, 2006 előtt és 2010 után pedig a Fidesz parlamenti képviselőjeként dolgozott.

73 Többen az Élőláncból is csatlakoztak az LMP-hez, például Várnai László.

*

2008 októberében került sor az LMP megalakítási szándékának nyilvános bejelentésére egy sajtótájékoztató keretében, amelyet Jávor Benedek, Rauschenberger Péter és Schiffer András tartott. Ekkor dőlt el, hogy az új párt neve Lehet Más a Politika lesz. Míg a Fidesz annak idején (1988 márciusában) váratlanul, a megalakulás „rajtaütésszerű” bejelentésével jött létre, az LMP „felirati pártként”, azaz másfél éves építkezés eredményeként lépett a politika színpadára. Az új zöld szervezettől sem álltak azonban távol a meglepő akciók, amelyek közül az egyik legemlékezetesebb a sajtóbejelentés estéjén történt. Vay Márton és Érsek-Obádovics Nándor kezdeményezésére a zöldek a Duna budai oldaláról zöld lézerfelirattal világították meg a Parlament épületét. A találékony akció a „lehet más” üzenetét küldte az *establishment* pártjainak és a magyar választóknak. Az akcióra a rendőrség reagált a leggyorsabban, amikor néhány perc után megakadályozta a lézerezés folytatását. De addigra a demonstráció már fenn volt a világhálón, látványosan bemutatva a leendő párt üzenetét.

Ezekben a hetekben érte el Magyarországot a globális pénzügyi válság, amely később mély gazdasági válsággá szélesült. Az ország stabilitásának megőrzéséhez gyors IMF-hitelfelvételre volt szükség, de a következő időszakban így is sok vállalkozás tönkrement, a bérek befagytak, emberek tízezrei kerültek utcára. Széles társadalmi csoportok számára ekkor került más megítélés alá a 2001–2008 közötti magyar gazdaságpolitika teljesítménye: a Medgyessy-kormány osztogató, szociáldemokrata jellegű politikája és a második Gyurcsány-kormány végig nem vitt reformjai egyaránt a globális neoliberális gazdaságpolitikai paradigma részeként jelentek meg. A neoliberalizmus szellemi értelemben világszerte vereséget szenvedett, sok közgazdász visszatért Keynes, sőt Marx műveinek tanulmányozásához, és még a 2008 novemberében megválasztott új amerikai elnök, Barack Obama is zöld gazdaságpolitikai fordulatot hirdetett meg. Hirtelen élettél teltek meg azok az elvek, amelyeket itthon az LMP képviselt: a befogadó és fenntartható társadalom szükségessége, valamint a társadalmi igazságosság és a részvételi demokrácia programja.

Az ezredforduló utáni Magyarországon a demokrácia féloldalasan – „pártokrácia” formájában, azaz a pártok uralmaként – valósult meg. A rendszert a társadalmi és gazdasági élet túlzott átpolitizáltsága, a politikai pártoknak a közélet különböző területein érvényesülő túlzott beleszólási lehetősége jellemezte. Ez pedig sorvasztotta az egyes társadalmi alrendszerek autonómiáját; rugalmatlanná, önkorrekcióna és innovációra képtelenné tette a rendszer egészét. Hiszen ha a társadalmi előrejutás

nem a teljesítménytől függ, hanem azon múlik, hogy épp melyik párt van hatalmon, akkor ez elveszi az emberek kedvét attól, hogy valódi teljesítményt nyújtsanak. Nem csak a mindenkori kormányfő személyével, és nem is csak a globális folyamatok tőlünk független hatásával lehetett értelmezni a magyar válság okait, hanem azzal is, hogy a magyar demokrácia bizonyos fokig „felülről lefelé” építkezett. Az intézményes, jogállami „felépítmény” alatt ingatag volt a jogtudatosságon és demokratikus állampolgári elkötelezettségen nyugvó „alap”. A demokráciát polgárai nem becsülték eléggé, mert nem érezték magukénak. Egészen az 1990-es évek privatizációjáig viszszamenő strukturális okai is voltak annak, hogy Magyarország a szükségesnél lassabban tudott reagálni a külső kihívásokra és más országoknál sebezhetőbbé vált a gazdasági válság idején. Hiába sikerült 1989–90-ben a szabadság kivívása, ha a társadalom szemében az a lecsúszás kezdete volt. Mindaz, ami a 2004-es EU-csatlakozásig sikeresnek tűnt, más megvilágításba került: egyre többen látták a liberalizáció politikáját kudarcos vállalkozásnak.⁷⁴

A demokrácia intézményi stabilitása érték ugyan, de a válság nyomán kiderült, hogy nem áll mögötte számottevő, elkötelezett társadalmi támogatás. Mindez lehetővé tette, hogy az elégedetlen társadalmi csoportok egy része rasszista, homofób, idegenellenes és demokráciaellenes politikai erőkké váljon, amelyek a szimbolikus agressziótól hamar eljutottak a fizikai erőszakig. 2008–2009-ben az országot egy szélsőjobboldali csoport által végrehajtott gyilkosságsorozat rázta meg, amelynek áldozatai a roma kisebbséghez tartoztak. Úgy tűnt, a társadalom egyaránt védtelen mind a fehérgalléros bűnözés, mind pedig az rasszista erőszak hullámaival szemben. A fővárostól távolabb eső településeken a rendőrség helyett a Magyar Gárda formált igényt a „rend” fenntartására.

Az LMP Alapító Nyilatkozata így fogalmazott: „A rendszerváltást követően abban a hitben dolgoztunk, hogy a politikai, közéleti intézményrendszer más szereplőivel, más társadalmi csoportokkal és szervezetekkel együtt sikerülhet az állampolgárok demokratikus jogainak és kezdeményezéseinek szabad teret biztosító, a társadalmi igazságtalanságokat felszámoló, a hátrányos helyzetű csoportokat a társadalmi és gazdasági döntéshozatali folyamatokba bevonó, a környezetet, a benne és belőle élő emberi közösségek egészségét kímélő, méltányos, szolidáris és fenntartható társadalmat építenünk. Az új rendszernek e közel két évtized alatt nem sikerült valóra váltania a demokráciához fűzött reményeinket.”⁷⁵

A 2008-as népszavazáson a Fidesz kezdeményezése átütő győzelmet aratott, s nem volt kérdés, hogy a következő választásokat biztosan meg fogja nyerni. A válság kirobbanása után fél évvel lemondott a miniszterelnök és 2009 tavaszán megalakult a válságkezelő Bajnai-kormány. Ekkor már mindenki sejtette, hogy földcsuszamlás előtt áll a magyar politika. Rohamosan nőtt a szélsőjobboldali párt, a 2006-ban még messze a parlamenti küszöb alatt szereplő Jobbik támogatottsága. A liberalizmus hitelvesztésével párhuzamosan zuhant az egykori nagy rendszerváltó pártok (MDF, SZDSZ) népszerűsége.

A „szándéknyilatkozat” megtétele után a Lehet Más a Politika végül pártként négy hónappal később, 2009. február 26-án alakult meg. A válság révén gyorsan létrejövő politikai vákuumhelyzetben az LMP páratlan esélyt kapott. Egyúttal azonban már annak veszélye is felrémlett, hogy a közeli jövőben talán egészen más lesz a politika, igaz nem abban az értelemben, amire az új párt aktivistái készültek. A közvélemény által legismertebb vezetők közül Jávor Bence elsősorban a szervezetet integráló, Rauschenberger Péter a párt átfogó programját kidolgozó, Schiffer András pedig az országos szervező szerepét töltötte be. Az új párt bejelentette, hogy indulni fog a 2009. júniusi Európai Parlamenti (EP) választáson.

*

A 2009-es EP-választásokon az LMP a Humanista Párttal (HP) közös listán indult, amelyet Szabó Tímea vezetett, mögötte Ivády Gábor, Kaufer Virág, Várady Tibor (HP) és Rauschenberger Péter neve szerepelt az első ötben.⁷⁶ A kampányt Csillag Gábor és Vay Márton irányította, a sajtókapcsolatokért Linder Bálint felelt. Az LMP-HP lista 2.61 százalékot ért el, amivel ugyan nem tudott képviselőt juttatni az európai parlamentbe, de újoncként fél százalékkal megelőzte az SZDSZ-t. Az Obama-kampány jellegzetességeit követő, internetes pénzgyűjtési akcióval indított és YouTube vírusvideóval is támogatott kampány sikeres volt. Az eredménnyel a Lehet Más a Politika fölkerült a politikai térképre.

Ekkoriban történtek az első komolyabb változások a szervezet élén: a hősorkorszak ismert arcai közül Vay és Csillag kiszorult a választmányból, ahová beválasztották a párthoz frissen csatlakozott Szabó Tímeát. 2009 októberében az LMP-t megfigyelői státuszban fölvtették az Európai Zöldek pártcsaládjába. A párt vezetőinek erejét az országjárás, a szervezetépítés, a jelöltek felkutatása és felkészítése kötötte le, vagyis a párt alkalmassá

⁷⁴ Vö. Umut Korkut: *Liberalization Challenges in Hungary: Elitism, Progressivism, and Populism*. New York: Palgrave Macmillan, 2012.

⁷⁵ Alapító Nyilatkozat. Budapest, 2008.

⁷⁶ Az LMP vonzerejét mutatja, hogy listáján olyan celebritások is szerepeltek, mint Cserhalmi György, Fullajtár Andrea, Kardos-Horváth János és Lovasi András.

tétele arra, hogy a siker reményében indulhasson a 2010-es országgyűlési választásokon. Az LMP – minden más párténál alaposabb – mintegy 220 oldalas választási programját 2010 márciusában hozták nyilvánosságra. A magyar politikatörténetben is jelentős, első komoly zöldpárti dokumentumot szerkesztőként Rauschenberger Péter jegyezte.⁷⁷

Voltak, akik a még a választások előtt is azt hitték, hogy az LMP antikapitalista és antiglobalista párt,⁷⁸ de ez nem egészen így volt. Tény, hogy az LMP igen kritikusnak mutatkozott azzal szemben, ami kapitalizmus címén Magyarországon kialakult. A rendszer honi megvalósulásával kapcsolatos kritika egyrészt mindennapi társadalmi tapasztalatokból, másrészt demokráta meggyőződésből fakadt: a demokrácia ugyanis nem épülhet az alternatívák tagadására. Demokrácia ott van, ahol alternatívák vannak. Ugyanez volt a helyzet az LMP-hez közel álló globalizációkritikus mozgalmakkal, amelyek csak az egyoldalú – tehát kizárólag a gazdaságra és a pénzpiacokra meghatározó szereplőire leszűkített – globalizáció fogalmát utasították el. Nem kevesebb, hanem bizonyos fokig több globalizációt akartak és nyugati társaihoz hasonlóan az LMP is a globális igazságosság, a társadalmi részvétel, a közügyek intézésébe való szélesebb beleszólás igényét fogalmazta meg.

Az LMP választási programja néhány tekintetben (munkahelyteremtés, közszolgáltatások, ökológiai szemléletű gazdaságpolitika, a marginális helyzetű társadalmi csoportok támogatása) Barack Obama amerikai elnök elképzeléseire emlékeztetett. A program részletes javaslatot tett a mélyszegénység és a roma-szegregáció csökkentése érdekében teendő lépésekre is. A párt elfogadott szabályzata a nemi kvóta érvényesítésével komolyan vette a nők politikai szerepvállalását: az LMP jelöltjei közé került be a legtöbb nő.

Az LMP, mint bázisdemokrata párt, politikája kidolgozását először saját tagságával vitatta meg. Csak az vált döntéssé, cselekvési tervvé, ami végigfutott ezen a vitasorozaton. Gyakran előfordult, hogy a párton belül ellentétes nézetek ütköztek meg – és kaptak rögtön nyilvánosságot – s emiatt a párt álláspontja lassan kristályosodott ki. Egyszerre folyt a politikai identitásképzés és – az új pártoknál különösen heroikus feladatot jelentő – szervezőtevékenység. Ebben az LMP a legkevésbé sem volt profi. De ekkor még úgy tűnt, hogy ez a viszonylagos lassúság a párton belüli demokrácia ára.

⁷⁷ Rauschenberger Péter (szerk.), *A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia stratégiája. Az Lehet Más a Politika választási programja*. Budapest, 2010. Valójában Rauschenberger több volt, mint szerkesztő: a beérkező javaslatokat integrálva gyakorlatilag ő írta a programot.

⁷⁸ Sőt volt, aki ennél is tovább ment. Vö. „Bokros szerint az LMP kommunista párt” *Index*, 2010. április 3.

A megalakuló LMP viszonylag nagy médiafigyelemben részesült. A korabeli elemzések megjegyezték, hogy a pártnak előnye és hátránya is származhat a civilség és a politikusi mentalitás keveredéséből. Kiábrándult választói közegekben az LMP-nek esélyt adhatott az eszmei és politikai idealizmus, valamint az is, hogy tagjai új arcként, tiszta lappal indulhattak a többnyire lejáratódottnak tartott parlamenti pártokkal és politikusokkal szemben.

*

Ám a jó programot meg is kell tudni valósítani, a kínálkozó esélyt ki kell tudni használni. 2010 januárjában az LMP fennállása legnehezebb hónapjai előtt állt. A választók túlnyomó többsége előtt alig ismert pártnak át kellett ugrania az ötszázalékos parlamenti küszöböt. A kampányfőnöki teendők ellátására Karácsony Gergely közvélemény-kutató kapott megbízást, aki a Medián munkatársaként korábban dolgozott az SZDSZ-nek így belülről is látott már kampányt. Az LMP választási kampányát az ő csapata irányította. Karácsony az LMP tagságához írt, 2010 februárjában kelt kampányfőnöki levelében így összegezte a helyzetet:

„A választmány legutóbbi ülése elfogadta az LMP kampánystratégiáját, a fő üzeneteket és a kampány első szakaszának a koncepcióját. A választmány azt a lehetséges stratégiai alternatívát fogadta el, amit én a „jövő reménysége” stratégiájának neveztem. Az LMP-t egy olyan pártként szeretnénk pozícionálni, amely nem arra kér mandátumot a választóktól, hogy már holnap átvegye a kormányrudat, viszont a politikája nem is merül ki egyszerűen a politikai elit kritikájában. Olyan párt, amely sokkal többet akar egyszerű kormányváltásnál. Az a célja, hogy megcáfolja azt a politikusok és a választók fejében is általános vélekedést, hogy a „politika már csak ilyen”. Új normákat, új magatartásmintát és új gondolatokat akar bevinni a politikába. Kinyitni a parlament ablakait, és beengedni a friss levegőt.

A fő üzeneteink ebből a stratégiai irányból következnek. Két fő témát szeretnénk építeni a kampányban – hogy ezek közül melyik lesz hangsúlyosabb, az leginkább attól függhet, hogy mi megy át jobban a médián. Az egyik fő téma a *tiszta közélet*. Továbbra sem elsősorban egyes politikusok kétes ügyeivel foglalkozunk, hanem éppen arra igyekszünk felhívni a figyelmet, hogy a korrupció mindenhol ott van Magyarországon. Nagyon fontos, hogy a kampány során mi leszünk az egyetlen párt, amelyik nyílt kampányszámlát fog alkalmazni és betartja a törvényes kereteket. Nem csak beszélünk a tiszta közletről, hanem gyakoroljuk azt. Ez lehet a fő megkülönböztető jegyünk a parlamenti pártokkal szemben.

A másik fő üzenet valójában nem is üzenet, inkább gondolati kép, ami-
ben ki tudjuk fejezni a fő gazdasági, társadalompolitikai üzeneteinket: ez
a zöld fordulat. Ezzel azt akarjuk mondani, hogy új gazdasági és társadalmi
válságot nem lehet a régi gondolatokkal megoldani. A zöld fordulat több
munkahelyet ad a mezőgazdaságban és a zöld ágazatokban, a zöld fordu-
lat ad jó minőségű élelmiszereket, élhető várost és élhető vidéket, a zöld
fordulat hoz biztonságosabb és tisztább energiát. Nagyon fontos tudnunk,
hogy a magyar társadalom a világ egyik legmateriálisabb társadalma:
ha választania kell a jólét és a zöld értékek között, akkor a nagy többség
az előbbi választja. Éppen ezért ne állítsuk őket ilyen választás elé. Sőt,
győzzük meg arról, hogy éppen a zöld személet hozhat munkahelyeket és
jobb életminőséget.”⁷⁹

Az LMP Karácsony által vezetett központi kampánycsapatában a kre-
atív anyagokat Fatér Barna, Fabrícius Gábor és Várnai László állította elő,
Berze Márton a kampány belső kommunikációjáért felelt, Dorosz Dávid és
Érsek-Obádovics Nándor pedig a mozgósításért.^[1] Az LMP-től ekkor már
elszakadt korábbi szövetségese a Humanista Párt, amely az egyre inkább
mainstream arculatúvá váló zöld párttal szemben a radikálisabb rendszer-
kritikai vonalvezetést kívánta érvényesíteni.⁸⁰

Az LMP választási listájának élén az LMP informális vezetőjévé elő-
lépett Schiffer András szerepelt, őt követte Jávor Benedek, Szabó Rebeka,
Mile Lajos, Ivády Gábor és Szabó Tímea. A kampány nagyszerűen sikerült,
a párt újdonságértéke, korrupció-ellenessége hatott, a párt zöld ember-
két formázó logója és a komoly pozitív üzeneteket hordozó, vizuálisan is
újszerű plakátkampánya eljutott a választókhoz. Az LMP a pártok közül
egyetlenként nyílt kampányszámlát vezetett – vagyis nyilvánosságra
hozta a kampánnyal összefüggő kiadásait és bevételeit – és a többi pártot
is ugyanerre szólította fel. Nem meglepő, hogy e kezdeményezése vissz-
hangtalan maradt.

A kampány az optimista várakozásokat igazolta: a 2010 tavaszi ország-
gyűlési választásokon, az LMP listán 7,5 százalékkal, magasan a választási
küszöb fölött teljesítve 16 képviselőt juttatott a parlamentbe. A frakció-
vezető Schiffer András lett, mellette Dorosz Dávid, Ertsey Katalin, Ivády
Gábor, Jávor Benedek, Karácsony Gergely, Kaufer Virág, Kukorelly Endre,

Mile Lajos, Osztolykán Ágnes, Scheiring Gábor, Szabó Rebeka, Szabó Tímea,
Szilágyi László, Szilágyi Péter és Vágó Gábor került be a képviselőcsoportba.

A frakció mellett korlátozott számban működtek fizetett szakértők,
illetve két frakció-tanácsadó (Elek István és Rauschenberger Péter). E mel-
lett élt több levelezőlista is, amelyeken keresztül a frakcióvezető, illetve az
egyres területek felelősei kikérhették a listán szereplő szakértők véleményét
közpolitikai kérdésekben. Kis frakcióról lévén szó, valamennyi frakciótag
részt vett a bizottsági munkában, Jávor Benedek például a parlamenti kör-
nyezetvédelmi bizottság elnökeként tevékenykedett.

Az álom valóra vált. A 2007 őszén a bűbánavölgyi panzióban elindí-
tott pártépítő projekt két és fél évvel később megvalósult. Az LMP sikeré-
nek számos oka volt. 1.) A párt kezdeményezői már korábban ismerték egy-
más, hasonló értékvilágú milióból, emberi jogi, zöld és egyéb civil moz-
galmakból jöttek, létezett közöttük együttműködési készség, hasonló szak-
mai-politikai érdeklődés, szimpátia és szolidaritás. 2.) Az LMP létrehozói
rendkívül tudatosak voltak céljaik kitűzésében, a stratégia megalkotásá-
ban, és a szervezet építésében. A célok eléréséhez rendelt eszközöket terv-
szerűen teremtették elő, és mértéktartóan vették igénybe. 3.) Az 2006 őszét
követő időszakban a második Gyurcsány-kormány nemcsak népszerűségét
veszítette el, de legitimitása is csökkent a választók szemében. Megszorító
intézkedéseivel a kormánynak sikerült ugyan visszaállítania a költségvetés
egyensúlyát, de az őszi beszéd és a 2006 őszi rendőri túlkapások nyomán
keletkezett hitelvesztését nem sikerült megfordítania. Negatív megítélését
tovább fokozták a nagy nyilvánosságot kapott korrupciós ügyek. 4.) A Fidesz
konfrontatív, a kormánypártokkal a minimális együttműködést is elutasító
ellenzéki politikája meg tudta szilárdítani saját táborát, és – a 2008-as popu-
lista népszavazással – sikerült széttörnie a kormányoldal bázisát. 5.) Ezzel
párhuzamosan megjelent a társadalomban a „hideg polgárháború” megha-
ladásának, egy új politikai tartalom és stílus megjelenítésének igénye. 6.)
A rendszerváltás régi nagy pártjainak (MDF, SZDSZ) lenullázódásával olyan
politikai vákuumhelyzet keletkezett, amely kivételes esélyt jelentett egy
újonnan induló demokratikus párt számára. 7.) A 2008 őszén kirobbant gaz-
dasági válság világossá tette az ország drámai helyzetét és mindenki szá-
mára világossá vált, hogy a korábbi éveket jellemző jóléti kormányzásnak
vége. Mindez megnövelte a politikailag otthontalanok táborát. Ezek több-
sége a Fideszhez, egy kisebb része a Jobbikhoz csatlakozott, de az LMP-nek
is jutottak belőle szavazók. 8.) Végül, az LMP-nek 2010 februárjában, már
„csak” a kopogtató-cédulákat kellett összeszednie – ami a párt számára

⁷⁹ Karácsony Gergely kampányfőnök levele az LMP tagságához, 2010. február

⁸⁰ A kampánycsapatot Ferencz Éva Médea, Hámori Hanna, Mező János, Nagy Dávid, Sántha
Gábor, Sarlós Gábor és Szabó Zsuzsanna tette teljessé, de nem minden résztvevő maradt a
csapatban a kampány végéig.

nem volt könnyű feladat – de a jó hangulatú, lendületes imázskampány meghozta gyümölcsét.

*

Ahogy az új pártoknál lenni szokott, a választási siker után csakhamar törés keletkezett a párt parlamenti képviselőcsoportja és a párt „mezei” tagjai között. A frakciótagokat felkapta a média, naponta volt alkalmuk televíziókban szerepelni, széles körben ismert politikussokká váltak. A Schiffer András vezette frakció igyekezett megfelelni az elvárásoknak, komolyan vette a törvényalkotásban való részvételét és minőségi munkára törekedett. Az LMP képviselői csaknem minden törvényjavaslathoz hozzászóltak, és futószalagon készítették a módosító indítványokat. Parlamenti létszámához képest az LMP volt a legaktívabb frakció. A párt tevékenységében átmenetileg minden más háttérbe szorult a parlamenti szakpolitikai tevékenységhez képest.

A parlamenti „stréberségnek” azonban megvoltak a hátulütői. Egyrészt a zöldpárti javaslatok sorra pattantak le a Fidesz kétharmadáról, így a sziszifuszi munka frusztrációba fulladt. Az sem tett jót, hogy az LMP nem tudta érdemben megszólítani a választókat a kolontári vörösiszap-katasztrófa idején, mert amíg a párt legjobb erői a környezeti katasztrófa okait és következményeit feltáró, kiváló jelentésen dolgoztak,⁸¹ addig a helyzetet populistá módon, falusi sárdagasztással kezelő Orbán Viktor és Illés Zoltán államtitkár a televíziókban ellopta előlük a show-t. A Fidesz abból indult ki, hogy rá nem vonatkozik „a többet ésszel, mint erővel” mondása, mert a másik oldal javaslatait érvek nélkül, erővel söpörte le.

Az LMP parlamenti farkasvakságának másik nagy hátránya az volt, hogy közben paragon maradt a párt. Az ökopárt frontpolitikusi kevésbé tudtak részt venni a politikai háttország megerősítésében.⁸² Vészesen közeledett a 2010. őszi önkormányzati választás, amelyre a párt nem készült fel időben. A „tavaszi hadjárat” sikeres kampányfőnökét, Karácsony Gergelyt a tagságból éles kritikák érték, az őszi kampány költségvetés minimálisra zsugorodott, a kampánycsapat (Karácsony Gergely, Datki Szabolcs, Lőrincz Éva és mások) a belső viták miatt megkésve állt össze. Az önkormányzati választáson az LMP gyászosan szerepelt, olyan egyetemi városokban sem tudott képviselőt juttatni a helyi közgyűlésbe, mint Miskolc vagy Debre-

cen.⁸³ Ezzel az LMP kihagyta a legjobb lehetőséget a jövőbeni pártépítésre, vidéki hálózatának bővítésére és társadalmi beágyazottságának elmélyítésére. Mindez további vitákat szült a párton belül: voltak, akik egyenesen azt vetették a frakciótagok szemére, hogy befolyásuk megőrzése érdekében ellenérdekeltek voltak a vidéki bázis megerősödésében.

2010-től kezdve az LMP-nek három jelentős politikai testülete működött: az Országos Választmány (mint a párt legfőbb döntéshozó szerve), a parlamenti frakció és az Országos Politikai Tanács (OPT). Mivel az első két testület között több, mint egyharmados átfedés volt, a pártelittel szembeni elégedetlenség hangjai az OPT-ben kaptak lábra. Az Országos Politikai Tanács feladata elvileg az volt, hogy segítse a választmányt a párt Alapító Nyilatkozatában szereplő politikai célok elérésében, a kongresszusok között ellenőrizze a választmány munkáját, véleményezze a párt szerveinek politikai tevékenységét, elősegítse közöttük az együttműködést, valamint részt vegyen a jelöltállításban. A gyakorlatban azonban az OPT – különösen Vida Attila vezetése alatt – olykor túlzásokba esve egyfajta „ítélőszékké” változott, amely egyes pártpolitikuskok megbuktatásán, mások felemelésén munkálkodott.

Azok a párttagok, akik nem kerültek reflektorfénybe, némi joggal érezhették úgy, hogy szerencsésebb társaik elfeledkeznek a párt további feladatairól. Ráadásul – fiatal emberekről lévén szó – az is szóget üthetett a fejükbe, hogy parlamentbe jutott társaik mennyivel jobban keresnek náluk. Az LMP a 2010. tavaszi kampányköltségek miatt több tízmillió adóssággal küzdött, s az OPT azt javasolta a frakciótagoknak, hogy parlamenti illetményük egy részét adják le a pártnak. Ez részben be is következett, de csak viták után, és a történet a résztvevők többségében tüskét hagyott. Csakhamar a viták elfajultak aminek az lett a következménye, hogy az OPT és a frakció alkalmankénti szembenállása, a „vidék-főváros” ellentétében öltött formát. Ez nagyrészt leegyszerűsített és túlfeszített értelmezés volt, részben azonban valós politikai különbségeken is alapult. A frakció támogatva az alkotmánybíróság jogainak fideszes csorbítása elleni határozott fellépést, rábólintott arra, hogy az LMP részt vegyen a melegfelvonuláson, bátorította a Geréb Ágnes nevéhez kötődő otthonszülési mozgalmat, és tiltakozott a romák szegregációja ellen. Az OPT tagjainak többsége viszont azt gondolta, hogy ezek a jogállamiságot érintő problémák elsősorban a budapesti liberális értelmiség ügyei, és azt követelte, hogy az alapjogi kérdések helyett a párt fordítson nagyobb figyelmet a magyar társadalom széles rétegeit közvetlenül érintő szociális anomáliákra. Azt akarták, hogy a párt job-

81 Jávör Benedek és Hargitay Miklós (szerk.), *Kolontár-jelentés. A vörösiszap-baleset okai és tanulságai*. Budapest: EFA – Ökopolisz, 2011.

82 Erre az időre esik Ivády Gábor távoztása, aki egy korrupciós jellegű ügyben exponálta magát és emiatt kellett elhagynia a pártot és a frakciót.

83 Ezzel szemben Pécsen sikerült két képviselőt a közgyűlésbe juttatni, nemsokára meg is tudott alakulni az LMP pécsi csoportja.

ban figyeljen a közmunkások kiszolgáltatottságára, a vidéki egészségügyi hálózat fogyatékoságaira és a földbérletek kiosztása körüli bicskanyitogató visszaélésekre. Mindebben volt is igazság. De nem volt körükben népszerű a cigányság társadalmi integrációját képviselő országos szintű LMP-s álláspont sem, mert sokan közülük inkább a rendvédelem megerősítésében és a büntetőkódex szigorításában látták a megoldást.

Úgy tűnt, mintha az LMP fővárosi szárnya csak Sólyomra és Majtényi Lászlóra figyelne, míg a vidéki bázis csak az Ángyán József által felvetett problémákkal tudna azonosulni. A frakció (és a választmány egy része) liberálisabb volt a tagság átlagánál, amelyben erős lobbisták alkottak a „mélyzöld”, hagyományos jobboldali értékvilággal rendelkező aktivisták. A két álláspont között Schiffer András igyekezett hidat építeni, de csak hamar rájött, hogy politikailag kedvezőbb számára a két csoport ellentétének fennmaradása, amelynek révén – a mérleg nyelveként – közepre pozicionálhatja magát. Így tehát a Társaság a Szabadságjogokért korábbi ügyvéd-aktivistája, a baloldali elkötelezettségű Schiffer – aki gyakran nevezte a „létező baloldalt” pártjait a külföldi tőke szálláscsinálójaként működő „álbaloldali” alakulatoknak – a párton belüli pozícióit egyre inkább a konzervatív-jobboldali küldöttek szavazataival tudta erősíteni. Azokkal a régi társaival szemben, akik közül maga is jött. Mindez persze a „budapestiek” hibája is volt, akik ráhagyták a nagy munkabírású, sokat dolgozó Schifferre a vidéki pártszervezést. Pedig régi szabály, hogy azé a párt, aki megszervezi.

*

A következő években a politikai helyzet 2010 tavaszához képest radikálisan megváltozott. Minősített parlamenti többsége birtokában a Fidesz „forradalmat” hirdetett és sikeres alkotmányos államcsínyt hajtott végre. Vezetői okkupálták az államot, gleichschaltolták a jogállam intézményrendszerét, megerősítették az állam elnyomó funkcióit, és klientúrájuk számára kiszervezték az állam ágazati politikai feladatait. Radikálisan korlátozták a népszavazás és népi kezdeményezés feltételeit, valamint a munkavállalói jogokat. Orbán Viktor kormánya retorikai „háborút” indított a Nyugat ellen, gazdaságpolitikájával fokozta az ország kettészakítottságát, szavakban „nemzetegyesítést” hirdetett, miközben kizsákmányolta a szegényebb rétegeket, kriminalizálta a hajléktalanokat és elesetteket. Pártállami módszerekkel avatkozott be a piac, a vállalkozás, az oktatás, a kultúra és a magánélet területeire, feudális struktúrákat élesztett újjá, gondolkodása atavisztikussá vált. Ami addig normasértés volt, az lett a norma.

A korrupció 2010 óta állami szintre emelkedett és korábban elképzelhetetlen, nagyüzemi méretekben zajlott. Ami például a földbérletek újraosztása ügyében történt, az alighanem kimeríti a hatalommal való visszaélés fogalmát. A hatalmon lévők elárulták a köztársaság szellemét, megfélemlítették az állampolgárokat. Mindent, amit tettek „törvényes” volt, mert a törvényt az önkényhez igazították. A több mint húsz éven át működő liberális demokráciát felváltotta a „nemzeti együttműködés rendszere”. A kettő között az volt a valódi különbség, hogy míg az előbbinek minden állampolgár alanyi jogon részese lehetett, addig a NER-nek csak azok válhattak részeseivé, akik „készen álltak” az állampárttal való egyetértésre.⁸⁴

Miközben az LMP politikusi nyilvánvalóan észlelték ezeket a jelenségeket – és kiváló parlamenti felszólalásaikban hangot is adtak kritikájuknak – mégis óvakodtak attól, hogy tapasztalataik politikai konzekvenciáit levonják. Egyre problematikusabbá vált, hogy a médiában a látszat keletkezett, mintha prioritásaik között az Orbán-rezsim leváltása csak a második helyen szerepelne az önálló ökopolitikai pólus kiépítéséhez képest. Úgy tűnt, mintha a tagság nagyobb része elfogadta volna, hogy e pólus az Orbán-rezsim fennmaradása esetén is kiépíthető lesz. Úgy tettek, mintha továbbra is normális demokráciában élnének. Pedig az alapjogok szűkítése után a rendszer már nem volt leírható se a „többségi demokrácia”, se az „illiberális demokrácia”, se a „választási demokrácia” fogalmaival. Magyarország belépett a demokrácia és autokrácia között húzódó sötét zónába, egy hibrid rezsim⁸⁵ alakult ki, amiben bármi megtörténhet, bármely szabály bármikor megváltozhat, mert megkérdőjeleződött a jogbiztonság, kiüresítették a jogállam garanciáit.

Az LMP politikusi komolyan vették parlamenti munkájukat, kiválóak voltak a szakpolitikában – egy ízben 2011-ben és 2012-ben, például figyelemre méltó alternatív költségvetést készítettek. Nem veszítették el mozgalmi gyökereiket, ha kellett, olyan közterületi akciót szerveztek, amelyre egy ország kapta fel a fejét. Jók voltak a szakpolitikában (*policy*) és a tüntetéseken. Csak éppen a politika (*politics*) nem ment igazán.

Az LMP paradox módon, sok esetben hasonló platformra került a Fidesz az „elmúlt nyolc év” és az „elmúlt húsz év” kritikájában. Pedig

84 Minderről bővebben lásd: Bozóki András: *Virtuális köztársaság*. Budapest: Gondolat, 2012.; Pataki Ferenc: *Hosszú menetelés: a Fidesz-jelenség*. Budapest: Noran Libro, 2013.; Magyar Bálint (szerk.), *Magyar polip: a posztkommunista maffiaállam*. Budapest: Libro, 2013.

85 A hibrid rezsim fogalmáról lásd: Steven Levitsky és Lucan Way: *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. New York: Cambridge University Press, 2010.

a zöldpárt elsősorban a 2006 őszen kibontakozó társadalmi elégedetlenség-ből merítette identitását, számára az volt a vízválasztó – a 2002-es választásokhoz érzelmileg nem volt köze, hiszen akkor nem is létezett. Az LMP sohasem volt jobboldali párt. Amikor mégis a Fidesz „elmúltnyolcévezését” visszhangozta akkor ez nem volt más, mint Orbán Viktor propagandagyőzelme az zöldpárt eredeti identitása fölött. Ezzel az LMP a múltba nézést és a szellemi polgárháborúhoz vezető antikommunista retorikát vette át. Mindazt, ami ellen létrejött.

Ami pedig az „elmúlthúszévezést” illeti, az megint csak elsősorban Orbán Viktorhoz kötődött, aki 1989-ben a Hősök terén „az oroszokat hazaküldő”, rendszerváltó beszédet mondott,⁸⁶ majd részt vett az Ellenzéki Kerekasztal képviselőjében részt vett kerekasztal-tárgyalásokon. Orbán azonban az 1944–1990 közötti korszakkal⁸⁷ együtt 1989-es önmagát is kimetszette a magyar történelmi hagyományból, az utána következő korszakot pedig „zavaros évtizedekként” próbálta kanonizálni. Mint fentebb már említettem, azt az időszakot az LMP sem nézte kritika nélkül. Abból viszont, hogy Orbán elkente a „fúlkeforradalom” előtti liberális demokrácia néven nevezését, még nem következik, hogy az LMP-nek követnie kellett volna e téren. A választók számára nem volt világos, hogy miért foglalkozik a múlttal oly sokat az ifjú párt.

Sokkal együtt magam is tisztában vagyok az 1990 és 2010 közötti két évtized súlyos problémáival: a gyors privatizációhoz kötődő történelmi felelőtlenséggel, a vadkapitalizmus pusztító társadalmi hatásaival, jelentős rétegek és régiók leszakadásával, az olcsó munkaerőre építő „modernizációs” kísérletek kudarcával, a devizahitelezés következményeivel. Az ezekre vonatkozó kritikai elemzések többsége igaz.⁸⁸ E problémák nemcsak belső eredetűek, nem függetleníthetők a nemzetközi környezettől, de ezekre a magyar politikai és gazdasági elit a történelmi léptékű átalakulás kihívásaihoz nem méltó, sokszor önző és téves válaszokat adott. Az átalakulási válságot követő gazdasági növekedés hasznait a rendszer képtelen volt igazságosan elosztani. Az emberek szemében a rendszer nem működött jól, mert nem volt képes tartós felemelkedést, anyagi jólétet biztosítani, márpedig a választók többsége a demokráciát nem önmagáért, hanem az anyagi

biztonságért remélte kedvelni. Ez azonban nem feledtetheti, hogy Magyarország történetében először működött a demokrácia, a sajtó-, szólás-, és gyülekezési szabadság, a súlyok és ellensúlyok rendszere, az életformák és vallások iránti, alkotmányban biztosított türelem. Először tudott ez a társadalom átmenetileg kiszakadni a politikai hűbérurak fojtogatásából és intézményesen is csatlakozni az európai demokráciák uniójához. Bizonyos szempontból a vizsgált két évtized elviselhetetlenül nehéz volt, más szempontból viszont a magyar történelem legfényesebb lapjaira kívánczik. Hiszen ebben az országban korábban soha nem volt demokrácia. Ez pedig védendő érték. Ennek befektetése nem lehet egy demokratikus párt feladata.

*

Az LMP a hagyományos pártpolitikai adok-kapok centrumában került. A közönség nem szereti, ha a politikusok egymás pedigréjével foglalkoznak, az LMP is eredetileg épp ezzel a stílussal kívánt szakítani. A szervezetépítés áldozatul esett a párton belüli hatalmi harcoknak. A közvetlen részvételt hirdető párt a parlamentbe jutás után tagfelvételi zárlatot rendelt el, hogy megakadályozza a karrieristák beözönlését. Később megkönnyítette a tagfelvételt, de akkor már csak kevesen akartak csatlakozni. 800 fős tagsággal nem lehetett váltópárttá, új pólussá válni. Létrejött a fából vaskarika: a részvételi demokrácia elitpártja.

De a közvetlen demokráciával is gondok adódtak, mert a négy év alatt több mint húsz kongresszust tartó pártban a közvetlen részvétel eszméjét egyes politikusok arra is felhasználták, hogy megakadályozzák a feladatkörök formalizálását. Ennek révén informális befolyásuk akadálytalanul érvényesülhetett. Egy párttestületbe megválasztott politikus még rövid időre sem érezhette magát biztonságban, mert funkciójából akár két hónap múlva is felmenthették. A kiszámíthatóság hiánya akadályozta a hosszabb távú gondolkodást, a közvetlen demokrácia parttalanná tágított értelmezése pedig felerősítette a párton belüli dzsungelharcot. Ma úgy tűnik, hogy az LMP története a legjobb érv a képviselői demokrácia mellett.

Az LMP nem tudta leváltani az MSZP-t a baloldalon, és nem tudott kiemelkedni erős középpártként sem. Erről nemcsak maga tehet, mert a parlamentben extrém helyzettel kellett szembesülnie: a fúlkeforradalom fideszes értelmezése elsodorta a köztársaságot. A kormányzat erőfeszítései ellenére Magyarország megőrizte a többpártrendszeren alapuló demokrácia néhány alapvető jellegzetességét, a liberális demokráciát azonban fölváltotta annak „többségi”, majd hibrid rendszerré roncsolt változata, amely-

86 Orbán Viktor beszéde Nagy Imre és mártírtársai temetésén. In: Bozóki András (szerk.), *Tiszta lappal: A Fidesz a magyar politikában*. Budapest, Fidesz, 1992. 154–156.

87 Magyarország Alaptörvénye. Magyar Közlöny, 2011. április 25. <http://www.kormany.hu/download/0/d9/30000/Alapt%C3%B6rv%C3%A9ny.pdf>

88 Lásd például Rauschenberger Péter: „Arccal a sarban” Beszélő 2013. <http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/arccal-a-sarban-%E2%80%93-hozzaszolas-kis-janos-cikkehez-a-koztarsasag-bukasarol>

ben szólás szabadságát az egzisztenciális félelem által igazgatott öncenzúra korlátozza, a sajtószabadság (egy-egy rádió- és tévécsatorna kivételével) visszaszorulni látszik a blogoszférába. A párttelevíziók a propaganda, a bulvárosított tévécsatornák pedig a depolitizálás célját szolgálták, és nem – vagy csak torzítva – tudósítottak az Orbán-rendszer elleni tömeges tüntetésekről, amelyek különösen 2011–2012-ben voltak erősek.

Azokban az években a kellő egységet még felmutatni képtelen ellenzéki pártok helyett független szakszervezetek és az egyre aktívabb civil csoportok körül kristályosodtak ki a tiltakozás csomópontjai. Az „Egymillióan a sajtószabadságért!” (közismert nevén: Milla) elnevezésű csoport 2011 januárjában tízezer, március 15-én harmincezer, október 23-án pedig hetvenezer tiltakozót vitt az utcára. Az LMP is úgy döntött, hogy szélesíti politikai repertoárját, és megerősíti kapcsolatait a civil mozgalmakkal és szervezetekkel. A parlament falai közül kilépő LMP-s képviselőknek nem lehetett könnyű átélni a Milla tömegeinek pártellenes hangulatát s azzal szembesülni, hogy a másfél évvel korábban még civil aktivistákat immár hivatásos politikusoknak tekinti a közvélemény.

A szakszervezetek áprilisban és júniusban szerveztek nagyobb megmozdulásokat, a 2011. október 1-jén megalakult Szolidaritás pedig harmincezeres tüntetést rendezett aznap a Parlament épülete előtt, majd az év decemberben bejelentette országos szervezetté alakulását. 2011. december 23-án LMP-képviselők és aktivisták láncolták magukat a Parlament épülete köré, hogy felhívják a figyelmet a Házban folyó jogállamellenes törvényalkotásra. E tiltakozó akciójukért – ukrán és orosz mintára – a „személyi szabadság megsértésével” vádolta meg az őket a Gyorskocsi utcai zárkákba bezsuppoló rendőrség.⁸⁹ A tüntetés sikere nyomán az LMP meghirdette az Új Ellenállás politikáját, amely azonban a 2012. január 2-i Opera előtti nagy ellenzéki tüntetést követően fokozatosan lendületét veszítette. A kormánypárti „Civil Összefogás Fóruma” néhány hétre rá Békemenetet szervezett, amivel Orbán azt üzentte, hogy nem kívánja átengedni az utcát az ellenzéknek.

A hatalmas tömegeket megmozgató Milla-tüntetések fénykora 2011 őszétől 2012 őszéig tartott, de egy idő után érezhető volt, hogy a civil mozgalmak nem tudnak továbblépni. Pedig a szereplők felismerték, hogy a

⁸⁹ Az LMP tüntetése bekerült a világ főbb hírműsoraiba is azáltal, hogy a rendőrség a tüntetésen megjelenő Gyurcsány Ferencet is letartóztatta. Vö. Fanny Facsar: „Former Hungarian PM detained at demo” CNN, 2011. december 23. <http://edition.cnn.com/2011/12/23/world/europe/hungary-arrests>

választások tisztaságának megőrzéséhez és a liberális demokráciához való visszatéréshez szükség van erős, egymással összefogni kész ellenzéki pártokra, mozgalmakra, független sajtóra, civil szervezetekre és kiemelt nemzetközi figyelemre. De ehhez egy-egy tüntetés már kevés volt – hiányzott az állandó jelenlét.

2012 februárjától a lemondott Schiffer András helyett a szélesebb ellenzéki együttműködés híveként számon tartott Jávor Benedek vezette az LMP képviselőcsoportját és vele a párt átmenetileg növelni tudta népszerűségét. Az LMP több befolyásos személyisége 2012-ben arra törekedett, hogy ún. Új Pólust⁹⁰ építsen ki az MSZP-vel szemben az ellenzéki térfélen, amelyhez a Millával és a Szolidaritással kívánt megegyezni. Ez a közeledés azonban hosszú hónapok után sem tudott látható formát önteni, annak ellenére sem, hogy a kezdeményezők az egység felmutatása érdekében 2012 nyarán a Sólyom-Bajnai páros előtérbe állítását javasolták a párton belül. Ez azonban nem vált az LMP hivatalos politikájává. Közben sajnálatos módon elsikkadt a párt történetének egyik legnagyobb kezdeményezése, amely 2012 tavaszán a Fidesz által megcsonkított munkavállalói és szociális jogok visszaállítását célozta. A népszavazás kiírására irányuló, Vágó Gábor által irányított petíciós kampány későn indult és nem bizonyult elég erőteljesnek ahhoz, hogy a zöldek átugorják a népszavazási küszöböt. De ezzel az LMP legalább a társadalomnak üzent, csakúgy, mint a Simicska Lajoshoz kötődő Közgép székhelye előtt tartott nyári tiltakozó ülősztrájkjal,⁹¹ amelynek rendőri beavatkozás vetett véget. Jávor frakcióvezetői pozícióját a 2012 szeptemberi újabb frakcióvezető-választáson is megőrizte, amikor 8-7 arányban öt támogatták a frakció tagjai a visszatérést megcélzó Schifferrel szemben.

Mindezek azonban nem tudták elfedni annak tényét, hogy a párt egysége megtört.⁹² Amikor 2013. október 23-án Bajnai Gordon – a Haza és Haladás nevű *think-tank* vezetője – a Milla tüntetésén bejelentette visszatérését a politikába, sőt a pódiumon Juhász Péterrel (Milla) és Kónya

⁹⁰ Erről bővebben lásd Csígy Péter: „Túl balon és jobbon: a radikális demokratikus megújulás pólusa a közvéleményben” www.nemtetszikarendszer.blog.hu 2012. július 16-17.

⁹¹ A Közgép székhelyénél tartott ülősztrájkról érdeklődés számol be Kukorelly Endre: *Országgyűlési divatok: egy választás Magyarországon*. Budapest: Libri, 2014.

⁹² 2012 januárjában Kaufer Virág, a decemberi parlament előtti ülősztrájk egyik hőse távozott a frakcióból. Az év szeptemberében a frakció egyik legismertebb arcának számító Kukorelly Endre vette a kalapját. A novemberi kongresszus után Ertsey Katalin jelentette be a pártból való kilépését, ám egyúttal azt is, hogy a ciklus végéig képviselő marad.

Péterrel (Szolidaritás) közösen deklarálta az Együtt 2014 nevű választási mozgalom megalapítását, az LMP tagjai úgy érezték, kész helyzet elé állították őket.⁹³

A párt egyik fele támogatta az Együtt 2014-gyel a tárgyalások megkezdését, míg a párt másik fele elzárkózott ettől. A választók egyre nehezebben tudták követni a párt önmagába záruló politikáját. Korábban az LMP frakcióvezető-helyettese még a Jobbik részvételével is el tudott képzelni „technikai koalíciót” az alkotmányosság helyreállítására, de a párt szűk többséggel meghozott, 2012. novemberi kongresszusi döntésével már azt nyilvánította ki, hogy sem az MSZP-vel, sem az Együtt 2014-gyel nem kíván közösen fellépni a választásokon. A kongresszusi döntés Schiffer álláspontjának győzelmét hozta, amely után Jávor Benedek lemondott frakcióvezetői pozíciójáról. Az LMP úgy érezte, személyi feltételeket szabhat partnerei számára, de ezzel a „körkörös védelemmel” leginkább önmagát szigetelte el.

A 2012. novemberi pártkongresszus után Jávor hívei megalakították a Párbeszéd Magyarországért Platformot, amelyet a választmány első felindultságában be akart tiltani, árulkodó jelét adván a párton belüli demokráciával kapcsolatos elképzeléseinek. Innentől kezdve a felek kötött pályán mozogtak, csakúgy, mint a húsz évvel korábban a Fideszben megalakított első Párbeszéd Platform képviselői.⁹⁴ A zöldpárt platformistái még tették egy utolsó kísérletet arra, hogy a 2013. januári kongresszuson többséget szerezzenek az ellenzéki együttműködésre nyitott álláspontjuknak, de újra kisebbségben maradtak. A kongresszus Elek István utolsó utáni – a párt egyben tartásáért tett – kompromisszumos javaslatát is lesöpörte az asztalról. Így tehát Dorosz Dávid, Jávor Benedek, Karácsony Gergely, Scheiring Gábor, Szabó Rebeka, Szabó Tímea, Szilágyi László, Szilágyi Péter, Tordai Bence és társaik számára nem maradt más választás, mint a távozás.

93 Súlyom László elhárította részvételét a tüntetésen, Bajnai Gordon viszont ekkorra már meghozta a döntését, hogy visszatér a politika frontvonalába.

94 1994 elején Hegedűs István és Szélényi Zsuzsanna alakított Párbeszéd Platformot a Fideszben. Fodor Gábor és követői akkor már távoztak a pártból, míg Hegedűsék a platform révén próbáltak formalizált keretet találni az Orbán-féle pártvezetéssel való kiegyezésre. Erre azonban Orbán nem mutatott hajlandóságot, így a platformosok az 1994-es választási vereség után távoztak a pártból. Az LMP platformosainak helyzete számos hasonlóságot mutatott a húsz évvel korábbi platformos társaik helyzetével, ami az elemzőt arra a következtetésre is csábíthatná, hogy a politikai helyzetek ismétlik önmagukat. Mindazonáltal fontos különbségek voltak a két csoport között, hiszen a későbbi PM-esek végig egységesek maradtak és erőt tudtak mutatni, mert számszerű többségük volt a frakcióban. A pártból való egységes távozásuk után pedig új pártot tudtak alapítani. Hegedűsék esetében erre nem volt esély, hiszen akikkel együttműködhetek volna, azok már korábban távoztak a Fideszből. Vö. Petőcz György: *Csak a narancs volt*. Budapest: Irodalom Kft., 2001.

A dráma végkimeneteleként az LMP tagságának 20 százaléka lépett ki, és a tagság 80 százaléka maradt.⁹⁵ A távozók egy hónappal később megalakították a Párbeszéd Magyarországért pártot, majd csakhamar csatlakoztak a Szolidaritás, a Milla, a Haza és Haladás szövetségéhez, és Együtt 2014 – PM néven politizáltak tovább.

*

E sorok írója nem külső, távoli megfigyelője volt az LMP történetének, hanem a szervezet olyan lelkes szimpatizánsa, aki a kezdeti időkben maga is részt vett a mozgalom építésében, bár a pártba nem lépett be. Az LMP a magyar demokrácia válságos időszakában egy új politikai generáció legtehetségesebb és leginkább tenni akaró képviselőit mozgósította. Olyan új irányt mutatott fel, amely szellemi értelemben korábban nem volt jelen a magyar politikában, továbbá olyan politikát, amely meg akarta haladni mind a kartelldemokráciát, mind pedig a 2006 őszét követő hideg polgárháborút. A 2010 után kibontakozó antiliberális és antidemokratikus fordulat, a Fidesz alkotmányos puccsa azonban a vártnál is nagyobb szakítópróba elé állította a pártot – éppúgy, mint a demokratikus ellenzék egészét. Az LMP szervezeti és politikailag gyenge volt a baloldal megújítására, szellemi értelemben pedig törekénynek bizonyult az az „értékszintézis”, amelyre politikáját építette. Ahogy teltek-múltak az évek, az ökopárti identitás fokozatosan háttérbe szorult az LMP politizálásában. A zöld identitás helyébe a két nagyobb politikai tömb közötti harmadikutas szerepfelfogás lépett. A „kétfrontos harc” azonban egyre anakronisztikusabbá vált a harmadik köztársaság bukása idején, amikor az LMP mindinkább a demokrácia és az autokrácia erői között kereste a „harmadik utat”. A párton belüli ellentétek egyre élesebben rajzolódtak ki, amelyek növelték a mindenkori vezetés megosztottságát, valamint a párt parlamenti frakciója és a párt döntéshozó szervei közötti távolságot. A közvetlen demokrácia a belső harcok állandósításának eszközévé vált, ami tovább gyengítette a párt akcióképességét. Ezekhez hozzájárult a Fidesz által átírt – egyfordulósá és még inkább többségi jellegűvé tett – választási rendszer, ami arra kényszerítette a zöld párt tagjait, hogy belső stratégiai vitáikat a szükségesnél korábban folytassák le.

Mindezek 2013 elejére a párt szakadásához vezettek, amelynek nem egyszerűen taktikai, hanem elvi okai is voltak. A párt többsége úgy vélte, hogy a saját út megőrzése mindennél fontosabb, mert a szervezetet a nehéz időkben is meg kell tartani; míg a távozók szerint a saját út reménye csak

95 A PM-esek távozásával azonban nem csitulak el az LMP-n belüli harcok, amelyeknek csakhamar olyan régi tagok, mint Gajárszki Áron, Vágó Gábor és Várnai László estek áldozatul.

akkor lehet reális, ha demokrácia lesz, ehhez pedig a demokratikus ellenzéki erők szélesebb összefogására van szükség. Az LMP megpróbált ragaszkodni az – elvileg is problematikus – értékszintézis gondolatához, míg a távozók új, deklaráltan zöld-baloldali pártot (PM) alapítottak.

Talán nem véletlen, hogy e könyv interjúalanyai oly sokat beszélnek politikai identitásukról. Szemben a korai Fidesz válságával – amely tisztán hatalmi harc volt – az LMP-ből távozó fiatal politikusok sokszor még a hatalmi harcot is elsősorban identitáskérdésként értelmezték.

Hogy kinek lesz igaza, azt a jövő dönti el. Ez a könyv azonban a közelmúltról szól.

a könyv főszereplői

csillag gábor

1964-ben született. Élete első 18 évéből 14-et „diplomatagyerekként” Londonban és New Yorkban töltötte. A rendszerváltás alatt épp az ELTE BTK hallgató, ott másokkal együtt részt vesz a Hallgatói Önkormányzat létrehozásában, de utána nem lép be a politikába. Kulturális antropológiából szerez diplomát, a tanszéken vizuális- és művészetantropológiát tanít. Ezen felül, 6 éven keresztül tanul csoport-terápiát. 2000-ben modern kori történelemből szerez diplomát a CEU-n. 2002–2007 között a ZöFi (Zöld Fiatalok) szóvivője. 2007-től az LMP megalakulásáig a Védegylet tanácsadója. Az LMP egyik alapítója, első Választmányának tagja. Kommunikációs Igazgató a 2009-es „berobbanást” hozó Európa Parlamenti választásokkor. 2010 őszétől az LMP frakciójának kommunikációs tanácsadója, egészen a szakadásig. A PM (Párbeszéd Magyarországért) alapító tagja és jelenlegi kommunikációs igazgatója.

dorosz dávid

1985-ben született Budapesten. Apja Dorosz Lajos mérnök-közgazdász, anyja Makk Katalin magyar–latin szakos középiskolai tanár. A Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE-ÁJTK jogász szakán végzett. 2011-ben a Budapesti Corvinus Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakán újabb diplomát szerzett. Angolul és németül beszél. Tanulmányai mellett, gyakornokként, több évet dolgozott ügyvédi irodában. 2006–2008 között egy online rádióban szerkesztő és kulturális illetve külpolitikai műsorok vezetője. Emellett a *Humana* nevű ifjúsági emberi jogi lap alapító tagja, ahol társadalmi kérdésekről írt riportokat. 2009 tavasza óta a *Lehet Más a Politika* tagja. 2009 őszén a VIII. kerület időközi polgármester-választáson a párt kampányfőnöke, majd tavasszal az országos kampány kampánymenedzsere. 2010 áprilisában a budapesti területi lista 4. helyezettjeként jutott képviselői mandátumhoz. 2013 tavasza óta a Párbeszéd Magyarországért tagja és pártigazgatója. A parlamentben a Honvédelmi és Rendészeti Bizottság tagja.